

Hazırlayan:

Prof. Dr. Kerem Alkin

Türkiye İMSAD Ekonomi Danışmanı

1 Kasım seçimlerine doğru, ekonomi alanında ve kısmen piyasalarda tansiyonun düştüğüne dair yorum yaptığımız bir sabah, Türkiye tarihinin en ağır terör saldırısı ile karşılaştık. Türkiye'nin algısına yönelik, öncelikle siyasi, ardından da ekonomik istikrara yönelik bu tür bir saldırının genel seçimler üzerindeki etkisi de, bu yönüyle siyasi istikrar üzerindeki etkisi de çok tartışılacak. Dolar kurunun 2,96 TL'yi kırmaması önemli. Aksi durumda, 3 TL düzeyine dönülebilir.

- 1999'dan beri en ağır bombalı saldırıyla karşı karşıya kaldığımız ve en büyük insan kaybını yaşadığımız bir terör olayına geçtiğimiz Cumartesi günü maruz kaldık. 24 Mayıs 1993'de Bingöl-Elazığ karayolunu kesen teröristlerin 33 er ve 7 vatandaşımızı katletmeleri sonrasında, 13 Mart 1999'da Kadıköy'de Mavi Çarşı'ya yapılan molotof kokteylli saldırıda, 13 insanımızı yitirmiştik. Bu saldırılar PKK terörü idi. ABD'nin Afganistan'a 2001 ve Irak'a 2003 yılında gerçekleştirdiği askeri operasyonlar sonrasında, bu operasyonlara NATO üyesi olması vesilesi ile destek vermemiz nedeniyle, 5 gün ara ile bu defa El-Kaide terör örgütü, 15 ve 20 Kasım 2003 tarihlerinde, İstanbul'daki iki Musevi Sinagog'u ve HSBC'nin Levent'teki genel müdürlük binası ile Tepebaşı'ndaki İngiliz Konsoloslugu binalarına yapılan saldırılarda 57 kişi yaşamını yitirmiş ve 750 insan yaralanmıştı. 22 Mayıs 2007'de Anafartalar Çarşısı'na, Ulus-Ankara'da yapılan saldırıda 6 insanımız ve 1 Pakistanlı hayatını kaybetmişti. Bu bombalı saldırı da PKK terör örgütünün saldırısıydı.
- 1993'den bu yana, DHKP-C ve diğer terör örgütlerinin canlı bomba eylemleri ile ağırlıklı olarak güvenlik birimlerimizden veya ABD konsolosluklarını ve büyükelçiliği koruyan güvenlik görevlilerinden, karakol girişinde nöbet tutan emniyet mensuplarından birer, ikişer şehitlerimiz kayıplarımız oldu. 27 Temmuz 2008'de, tramvay yoluna yakın bir yerde, ardı ardına iki bombanın patlaması sonucu, 18 insanımız hayatını kaybetmiş ve 154 kişi yaralanmıştı. Yine, PKK terörüyüdü. Bu noktada, 15 Mart 2011'de başlayan Suriye'deki iç savaş, bölgedeki Türkmenler, Kürtler ve pek çok etnik kimliğin Türkiye'deki akrabaları ve Türkiye'nin sınır komşuluğu nedeniyle bizi de etkileyen bir noktaya geldi ve Suriye istihbaratı ile radikal örgütlerin birlikte düzenledikleri düşünülen 11 Mayıs 2013'deki Hatay-Reyhanlı bombalı araç saldırısında 52 vatandaşımızı kaybettik. 5 Haziran 2015'de, 7 Haziran seçimlerine iki gün kala,

Diyarbakır'da HDP mitinginde 4 dakika ara ile patlayan iki bomba ile 5 insanımız yaşamını yitirdi. **20 Temmuz 2015'de, bu defa Şanlıurfa Suruç ilçesinde, bir Işid militanının canlı bomba saldırısı ile 34 kişi yaşamını yitirdi.**

- Türkiye, ertesi gün, yani 21 Temmuz 2015 çarşamba sabahı, bu defa da iki özel hareket polisimizin Urfa Viranşehir'de, evlerinde enselerinden vuruldukları haberi ile uyandı ve **Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma ve Emniyet'in top yekün operasyonları ile PKK, Işid (DAEŞ) ve DHKP-C'ye yönelik yurt içi ve yurt dışı kara ve hava operasyonları başladı.** Bu operasyonlar esnasında, Işid'e yönelik olarak başta ABD, önemli sayıda ülkenin Irak ve özellikle Suriye'de hava operasyonları yoğunlaştı. **Bu arada, Esad Yönetimi'nin Işid'e karşı savaşına destek verdikleri iddiası ile, Rusya ve İran da kara ve havadan Suriye Rejimi güçlerine destek verdiklerini bildirdiler. Ve bir anda Türkiye, ABD ve Rusya Suriye hava sahasında karşı karşıya gelindi. Işid (DAEŞ) herkese savaş açtığını ilan etti. Türkiye'nin Rusya ve İran ile Suriye konusunda görüş ayrılığı bir krize dönüşme belirtisi gösterdi** ve bu esnada, 10 Ekim Cumartesi saat 10'da **(10.10 ve saat 10!!), iki gün önce, Türkiye tarihinin en büyük bombalı saldırısı ve terör eylemi ile karşılaştı ve şu ana kadar 100'e yakın insanımızı yitirdik; 63'ü ağır, 246 yaralı insanımız var.**
- Şu ana kadar ki bulgular, iki erkek teröristin, kuvvetle muhtemel Işid (DAEŞ) üyesi iki teröristin sırt çantalarındaki yüklü TNT kalıpları ile tahrip gücü yüksek ve zararı arttırmak için çelik bilyelerle donatılmış iki bomba ile, bu bombaları 3 saniye arayla patlatarak, bu eylemi gerçekleştirmiş olabilecekleri üzerinde yoğunlaşıyor ve **canlı bombalardan birisinin de, Suruç'ta canlı bomba olan Adıyamanlı eylemcinin abisi olabileceğinden kuşku duyuluyor.** Bu menfur olay gerçekleşmeseydi, sizlere raporumda, Türk ekonomisinde tansiyonun kısmen hafiflediği ve bu nedenle, 1 Kasım'daki genel seçimlere, en azından ekonomi ve finansal piyasalar cephesinde daha gerginliğin azaldığı bir formatta gireceğimize dair değerlendirmeleri paylaşacaktım. **İlerleyen satırlarda, bu yorumlarımın gerekçelerini sıralayacak olsam da, Türkiye tarihinin en kanlı terör eylemi nedeniyle, ne yazık ki siyaset kesiminde gergin bir atmosferde seçimlere gideceğiz ve piyasaların da bu gerginlik nedeniyle huzursuz olacaklarının da farkındayız.**
- Eğer, bu menfur olay gerçekleşmeseydi, Türkiye'yi bu derece sarsan bir terör eylemi ile karşılaşmasaydık, **bitirdiğimiz ve geride bıraktığımız hafta itibariyle, 1 Kasım'a doğru, seçim atmosferini daha da 'adrenalinli' hale getirebilecek kimi ekonomik ve siyasi konu başlıklarında tansiyon düşmekte idi.** Bir örnek vermek açısından, **eğer ABD Merkez Bankası (FED) 27-28 Ekim tarihindeki toplantısında, bir faiz artırım kararı alsa idi,** piyasalar bu ihtimali toplantıdan önce de kuvvetli bir şekilde hissetseler idi, 1 Kasım

genel seçimlerinin gerçekleşeceği haftaya girdiğimizde, döviz kurlarında ciddi bir dalgalanma ve belki de sert bir tırmanma söz konusu olacaktı ki; **iş dünyası ve ekonomi çevrelerinde bu gelişmeden kaynaklanacak keyifsizliğin, tatsızlığın genel seçime de belirli bir etkisi olabilirdi.**

- Oysa, 8 Ekim perşembe akşamı, geç saatlerde açıklanmış olan ABD Merkez Bankası (FED) Açık Piyasa Komitesi'nin (FOMC) 16-17 Eylül tarihlerinde gerçekleştirdiği toplantının tutanakları, FED yetkililerinin ABD ekonomisinin genel performansından memnun olsalar da, Çin ekonomisinin yavaşlamasından veya büyümesindeki ivme kaybından dolayı küresel ekonomik sistemde artan endişeleri de takip etmeyi tercih ettiklerini gösterdi. **Esasen, ABD Doları'nda son 4 aydır gözlenen ciddi değer artışının ABD'nin ihracat performansı üzerindeki etkilerini görmek istiyorlar. Ayrıca, Çin ekonomisindeki yavaşlamanın da ABD ekonomisi üzerindeki etkisini gözlemlemeyi tercih etmekte.** **Bu nedenle, FED'in ekim ayı toplantısında faiz artıracığı ihtimali neredeyse sıfırlanmış durumda.**
- FED'in eylül ayı toplantı tutanaklarının, içinde bulunduğumuz ekim ayı sonundaki toplantı bir yana, aralık ayı ortasında gerçekleşecek yılın son toplantısında dahi artmayabileceği ve **olası bir faiz artış kararının yüksek bir ihtimalle 2016 yılına kaldığına dair güçlenen beklenti ile, ABD doları önde gelen gelişmiş ve gelişmekte olan ülke para birimleri karşısında değer kaybetti;** euro dolar karşısında 1,14 dolara doğru bir atak yapıp, ardından 1,14 doların hemen altında sakinleşirken, dolar-TL kuru da 2,89 TL düzeyine kadar geriledi ve haftayı, 2,91 TL'nin biraz üzerin kapattı. Daha bir kaç hafta önce 3,0750 TL bile görmesi ile, reel sektörde ve bankacılık kesiminde neşelerin bir hayli kaçmasına sebep olan **dolar-TL kurunun, önceki hafta cuma gününü 3,03 TL düzeyinde tamamlamış iken, bitirdiğimiz haftayı 2,91 TL'ye kadar gevşemiş olması umut vericiydi.** **Ancak, Türkiye tarihin en ağır bombalı terör eylemi sonrasında, 11 Ekim pazar gecesi itibariyle, dolar kurunun 2,92-2,96 TL bandına döndüğünü ve 2,95 TL'nin üzerinde bir noktada durduğunu görüyoruz. Dolar kurunun 2,96 TL'yi kırması yukarı doğru hareketi hızlandırabilir.**
- **Oysa, menfur terör eylemi öncesinde, dolar-TL 2,88-2,92 TL aralığına gerilemişti.** Nitekim, dünyanın önde gelen ülkelerinin para birimleri, ABD Doları karşısında ciddi değer kaybı yaşamışken, şimdi, açıklanan FED tutanaklarındaki detayla, küresel finans piyasalarındaki stresin azalmasından dolayı, bu kayıpların telafisine yönelik kur hareketinden Türk Lirası'nın da hak ettiği nasibi alması önemliydi. Peki, yurt içi piyasalarda, Türk Lirası'nın dolar karşısında kısmen güçlenişini, toparlanışını sürdürmesinin bir başka gerekçesini ne oluşturabilirdi? Elbette, terörün durması. **Bu**

noktada, bu kanlı terör eylemi öncesinde, aşağı yukarı 10 gündür; ama daha yoğunluklu olarak bir kaç gündür, PKK terör örgütünün ateşkes ilan edeceği ve 1 Kasım genel seçimlerine kadar silahların susacağına dair konuşmalar artmıştı ve bu konuda siyasilerin daha belirgin mesajlar vermeye başlamış olması da, yine ekonomi çevreleri üzerinde moralleri yükseltici bir gelişme olarak gözleniyordu. **Bugün itibariyle, böyle bir ateşkes ihtimali de, neredeyse imkansız boyutunda, zora girmiş durumda.**

- Piyasalarda, geçen cuma akşamına doğru yoğunlaşan kısmi iyimserliğin bir nedeni FED, bir nedeni olası bir ateşkes ise, bir diğer neden ise, 3. çeyrek büyüme verisinin beklenenden iyi gelebileceğine dair bir sinyal veren, piyasa beklentisinden iyi gelen ağustos ayı sanayi üretim verisiydi. **8 Ekim perşembe günü açıklanan ağustos ayı sanayi üretim verileri, sanayi üretiminin, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 7,2 artış yakaladığına işaret etti ve piyasaları şaşırttı.** Bu durumda, geçen yılın eylül ayında sanayi üretiminin iyi bir performans gösterdiğini hatırlar ve bu yılın eylül ayındaki bayram tatili etkisi ile, sanayi üretiminde bir miktar performans gerilemesi olmuş olabileceğini varsaysak bile, sanayi üretimi 3. çeyrekte minimum yüzde 2,5 ile 3 arası bir artış yakalamış olabilir. **Bu da, 3. çeyrekte, Türk ekonomisinin bu yılın ilk çeyreğinde olduğu gibi yine en az 2,3 büyümüş olabileceği anlamına geliyor.**
- 3. çeyrek büyüme konusundaki net tahminimizi, 9 Kasım pazartesi günü açıklanacak eylül ayı sanayi üretim verisi sonrasında netleştireceğim. Bu noktada, yılın son çeyreğinde üretim performansının daha iyi olacağı olasılığı ile, şimdiden Türk ekonomisinin 2015 yılını yüzde 3 civarında bir büyüme ile, 2014 yılından bir miktar daha iyi tamamlayacak olma olasılığının göz ardı edilmemesi gerektiğini söyleyebiliriz. Piyasalar da, olumlu büyüme rakamını dikkate alarak tansiyonu düşürmekte. **Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Türk ekonomisi için 2015 yılı büyüme tahmini de yüzde 3. IMF'in pek çok gelişmekte olan önde gelen ekonomi için büyüme tahminlerinin hayli kötü, Latin Amerika ve Doğu Avrupa ortalama büyüme tahminlerinin hayli düşük olduğu dikkate alındığında, Türkiye'nin 2015 yılının yüzde 3 büyüme ile tamamlaması bir teselli olabilir.**
- Bugün itibariyle, CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun Başbakan ve AK Parti Başkanı Davutoğlu'na yaptığı dünkü (11 Ekim saat 15) ziyaret ve bu ziyaret sonrasında, Kılıçdaroğlu'nun MHP Genel Başkanı Bahçeli ve HDP eş Başkanı Demirtaş'tan randevu talep etmesi dikkatle takip edildi. Bu randevu trafiğinin, Türkiye'nin karşılaştığı en kanlı terör eylemi sonrasında, siyaset alanında, 1Kasım genel seçimlerine doğru oluşabilecek fazladan gerginliği azaltmasını umut edelim. **Aksi halde, yurt içi piyasalarda, talebin kırılganlığı, reel sektördeki tahsilat sıkıntısı, Türk bankacılığındaki sıkışma ve bu**

nedenle banka cephesinde artan 'reel sektörden kredileri geri talep etme, kredileri kapattırma' baskısının üzerine gelebilecek siyasi gerginlik, küresel piyasalarda kısmen azalan stresin yurt içi piyasalara ve Türk Lirası'nın değerine yansımaları ya geciktirecek, ya da bütünüyle önleyecek.

- Türkiye'nin, üzerinde biriken bu ciddi 'siyasi gerginlik'i bir an önce aşarak ve sağ salimen 1 Kasım genel seçimlerini tamamlaması sonrasında, siyasi istikrar algısını güçlendirecek her gelişme, Türkiye'nin bir yeni hükümete kavuşacağına netlik kazanması, **Türkiye'nin emtia ihracatçısı değil de, nihai ürün üreticisi ve ihracatçısı bir ülke olarak, emtia ithalatı ile üretim yapan bir ekonomi olarak, emtia fiyatlarındaki, enerji türevleri, madenler, mineraller, metaller, hatta tarım, gıda fiyatlarındaki küresel gerilemeden yararlanması da, Türkiye'nin rekabetçiliği açısından önemli.** Bir türlü önünü alamadığımız döviz kurlarındaki yükseliş nedeniyle, küresel emtia fiyatlarındaki gerilemeden de yararlanamadık. Nitekim, ABD'li finans kurumu Citigroup'un küresel emtia araştırma müdürü Ed Morse, emtia fiyatlarında bir kuşağın gördüğü en kötü düşüşün henüz bitmediğini söylemekte.
- Morse, Peru'nun Lima kentinde düzenlenen ve başta IMF Başkanı Lagarde, dünyanın önemli ekonomistlerinin katıldığı Uluslararası Finans Enstitüsü düzenlediği toplantıda, küresel emtia fiyatlarının henüz tabanı bulmadığını; zira halen istikrarlı bir maliyet deflasyonu görüldüğünden söz ediyor. Türkiye'de maliyet enflasyonunun göstergesi olan Üretici Fiyatları Endeksi'nde (ÜFE) gözlediğiniz yüksek seyrin döviz kurlarındaki ciddi artıştan kaynaklandığını bilmek, insana acı veriyor. Bloomberg Emtia Endeksi de, 30 Eylül itibarıyla, 2008'deki resesyonun en şiddetli döneminden bu yana en kötü çeyrek dönem performansını gerçekleştirmiş durumda. Dünyanın en büyük tahıl, enerji ve metal tüketicisi Çin'de ekonomi, üreticilerin ürün fazlalarını eritmede zorlanmaları ile birlikte, 20 yılın en yavaş büyümesini gösteriyor. Bir zamanlar ABD sanayisinin sembolü olan Alcoa, iki parçaya ayrılmayı planlarken, Chesapeake Energy Corp da çalışan sayısını yüzde 15 azaltmış durumda.
- Morse'un yorumları, Cuma günü azalış dalgasının sona erdiğini açıklayan Pacific Investment Management Co.'nun (Pimco) tahminleri ile zıt yönde. 1.52 trilyon dolarlık bir varlığı yöneten Pimco, petrolün önümüzdeki 12 ay boyunca yükselmeye hazırlandığını ve diğer emtia üreticilerinin projeleri rafa kaldırdığını ve üretimlerini azaltmakta olduklarını kaydetti. **Yani, Pimco 'arz azalacak ve fiyatlar yükselecek' demeye getiriyor.** Bununla birlikte, Pimco'nun yanlış analizleri nedeniyle, iki yıldır ciddi zararlar yazmış bir fon yönetim şirketi olduğunu da unutmamalıyız. **Morse, Pimco'dan farklı olarak, petrol fiyatlarının ancak gelecek yıl "dönüş noktasına" ulaşacağını ve yükselmeye**

başlayacağını kaydediyor ve ABD kaya petrolü piyasasının bu yıl yüzde 30 maliyet deflasyonuna yakın görüldüğünü ve yüzde 15 ila yüzde 20'lik daha gidecek yeri olduğunu belirtiyor.

İMSAD